

A szakolyi parókia emlékezete

Mindenkori lakóhelyünk (Csengerújfalu, Biri, Máriapócs) folyosói díszítéséhez hozzátartozott – és tartozik ma is – három darab fekete-fehér, bekeretezett fotó: kettő álló, egy pedig fekvő formátumú, az előbbieken hatalmas fenyőfák, egy kert részlete, az utóbbin egy nagy, régi ház homlokzata látszik (1. kép). Szüleim elbeszéléséből tudom, hogy a szakolyi parókiát, vagyis anyai nagyszüleim „szolgálati helyének”, anyukám gyermekora helyszínének részleteit örököltette meg valaki. A családi beszélgetésekben gyakran felbukkanó szakolyi helyszíneken egy idő után már a hallgató is otthonosan mozgott, de szerencsére még személyes emlékeim is vannak erről a nagy házról, igaz, már egy későbbi korszakából. Gyerekként, kamaszként gyakran megfordultunk ott nagynéném családját látogatva, mivel nagyszüleim után az egyik vejem, Szűcs Mihály lett a szakolyi parókus. Most erről, a mi számunkra szinte már mítikus helyszínről osztok meg néhány képi és verbális családi emléket.

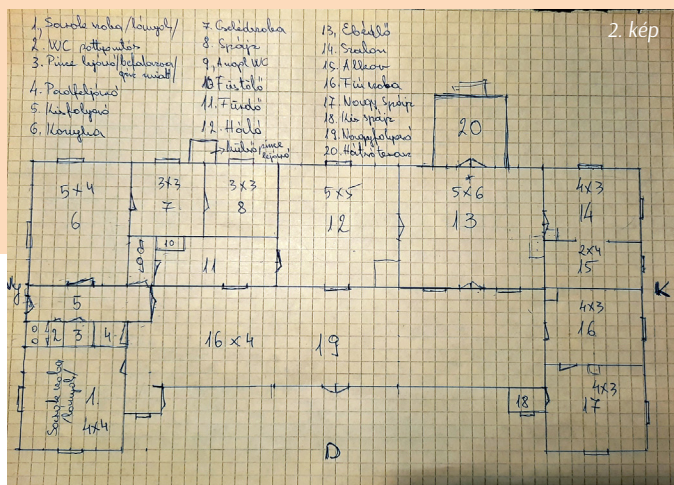
A görögkatolikus parókiális házak (paplakok) történetét ritkán szokták feldolgozni. Míg a templomok építéstörténetéről – jobb esetben – több helyről is tájékozódhatunk, addig a parókiák/paplakok történetének kutatása során rendszerint azzal szembesülünk, hogy szinte alig lehet róluk találni valamit. Építési adatokat és rövid leírásokat tartalmazó ismertetések csupán néhányról, az országos műemlékként számon tartott példákról állnak rendelkezésre. A parókiális épületek sokkal hamarabb cserélődnek, mint a templomok: a korszakokként változó lakhatási igények gyakori átalakításokat, de még többször teljes bontást eredményeznek. A Bodrog és a Tisza jobb partján fekvő hegyvidéki településeken jóval nagyobb számban maradtak fenn napjainkig régi paplakok, mivel ott már legtöbbször a 18. század végén kőből, szilárd anyagokból építkeztek. A szabolcsi, szatmári és hajdúsági településeken azonban nagyrészt vályogból emelték a parókiákat. Ez az építőanyag sokkal érzékenyebb, mint a kő és a tégl, ezért a gyakran 100-120 éves épületeket még manapság is nehéz megmenteni. Természetesen

van néhány olyan település, ahol a téglából épült, de nehezen fenntartható régi parókiát az új építése után is megőrizték, új funkciót találva a korábbi háznak. Sajnos napjainkban arra is van példa, hogy a még jó állapotú régi épület teljesen felesleges és értelmetlen átalakítások miatt veszíti el eredeti jellegét.

A Munkácsi Egyházmegye történeti levéltárában, különösen a 19. század közepétől kezdve, számos parókia tervrajza maradt fenn. Ez az anyag teljesen feldolgozatlan, azonban annyi érzékelhető a felületes áttekintése után is, hogy a paplakok mérete ekkoriban kezdett nőni, reprezentatív kialakításuk a korábbi korokhoz képest hangsúlyosabb lett. A parókiák többsége kisebb kúriákhoz vagy városi polgárházakhoz vált hasonlóvá, ami tükrözte a papok társadalmi helyzetének kétszáz éve óhajtott megszilárdulásának beköszöntét.

Érdekes helyzet állt elő közvetlenül a második világháború végén Szakolyban, ahol a görögkatolikusok a szomszédos nyírgelsei egyházközséghez tartoztak filiaként. A szakolyi hívek már a 19. század első felében saját templomot építettek, amelyet a század végén kibővítettek és toronnyal láttak el, ami a közösség erejét, öntudatát, sőt önállósodási vágyát is jelezte. Meglepő módon a világhégest követő új társadalmi berendezkedés kínált lehetőséget az áttörésre ezen a téren. A község hátterében fekvő földeken 1945-ig számos földesúr osztozott, többüknek úri laka, kúriája is állt a településen: például a Veress, Básty, Bay és a Szentmiklóssy családnak (a 20. század elején kiadott vármegyei monográfiában sajnos csupán csak az utolsóól közöltek fényképet). Az egyik nagy birtoktest a gróf Tisza családhoz tartozott, akik már 1780-tól komoly földterülettel rendelkeztek itt (1925-ben 1352 holdjuk volt). A szakolyi birtokot gróf Tisza István (1861–1918), a későbbi miniszterelnök 1900-ban öccsére, Lajosra (1879–1942) ruházta, aki kocsordi kastélyában élt. Közvetlenül az első világháború előtt az itteni birtokot bérbé adta, majd a háború után saját kézbe vette, de hamarosan Bilkei Papp Gáborra bízta az irányítást. A község területére eső birtokrészen a Tisza család a 19. század utolsó évtizedeiben egy nagy, kúriaméretű gazdatiszti lakot építtetett megfelelő gazdasági épületekkel együtt. A ház pontos építési idejét nem ismerjük, de az 1870-es kataszteri térképen még egyáltalán nem jelölik, tehát ennél később kellett készülnie. A földosztás idején, 1945-ben ezt az épületet és a hozzá tartozó telek jelentős részét a helyi görögkatolikus egyház vásárolta meg id. Fodor István gelsei parókus vezetésével, hogy közösségük önállósulhasson, s hogy első papjuk számára lakást biztosítsanak.

Az irodalomtörténet ehhez a házhoz kapcsolja Móricz Zsigmond (1879–1942) írónk első szakolyi élményeit is. Móriczot a kisújszállási református gimnázium végzőseként 1898 karácsonyára küldték legációba az itteni református közösséghez, ami azt jelentette, hogy az ünnep alkalmával beszédet kellett tartania, és iskolája számára a vendéglátó gyülekezettől adományt gyűjtenie. Szakolyban a fiatal legátus Balogh Péter körjegyző vendégszeretettel élvezte, aki Móricz anyai nagybátyjának volt barátja, de később az író is jó kapcsolatban maradt vele és családjával. Ezen a karácsonyon még Balogh apósa volt a Tisza család intézője Szakolyban, aki ebben az évben hagyományosan ülte meg

névnapját, az István-napot. Ezen a mulatságon a fiatal Móricz is belekóstolhatott abba, „hogyan vigad a magyar” úgy igazán dzsentrimódra. Élményei ihlették az 1924-ben megjelentetett *Kivilágos kivirradtig* című regényét, melynek alaphelyzete – a gróf éppen ekkor, karácsony után csapja el az évtizedek óta neki dolgozó intézőt – megfelelt a valóságnak. (Ez el is képzelhető, hiszen Tisza István ekkor engedte át öccsének a birtoktestet.) A regényben szereplő intézők leírása azonban más típusú házat sejtet, mint a későbbi parókia, bár a tornác és a leírt helyiségek elhelyezkedése több ponton még akár egyezhet is. „A nagy, dupla tetejű földszintes ház úgy feküdt a rengeteg udvar sarkában, mint egy nagy bolhászkodó komondor” – olvassuk a regény első sorát. Az itt bemutatott ház nem volt dupla tetejű, s nem az udvar sarkában, hanem éppen hogy annak közepén feküdt. Máshol Móricz arra is utal, hogy az intézők nagyon régi volt. Valójában ekkor épp’ hogy újnak kellett lennie, de ha esetleg Móricz látogatása után, 1900 körül épült volna, akkor ez azt jelenti, hogy az elődje nem közvetlenül a helyén állhatott, mivel 1870 körül ezen a részen még nem volt semmi. Igazából mindegy is, egy regényt nem szabad dokumentumként olvasni...

A görögkatolikus parókiává lett intézőlakba Soltész Mihály nagykallói káplán és családja költözött 1945 októberében, miután Dudás Miklós megyéspüspöktől ide kaptak diszpozíciót, először helyettes lelkészként, majd néhány év múlva parókusként.

A parókia nagy, tágas kert közepén állt, a mai Esze Tamás utcára merőlegesen. Főhomlokzata előtt valóságos kastélykert feküdt, sok virággal, szabályos ágyásokkal, díszfákkal. A kiskapu az Esze Tamás utca Létai utcához közel eső végén nyílt, onnan lehetett, két orgonásor között, az egykori intézőház főbejáratához elésélni. A főhomlokzatot egy nagy,

3. kép

üvegezett tornác alkotta, végein egy-egy háromszögű oromzattal záruló, előre ugró szárnyal. Az oromzatokat később statikai okok miatt le kellett bontani (2. kép, dr. Verdes Miklósné vázlata, amit hálásan köszönök). A tornác középtengelyében nyílt egy üvegezett, kétszárnyú ajtó, innen lehetett belépni a széles és hosszú folyosóra, amellyel párhuzamosan a ház fontosabb, reprezentatívabb szobái húzódtak: a keleti végén a szalon, amelyből egy kisebb, keskenyebb helyiség is nyílt (alkóv), majd nyugat felé haladva következett az ebédlő, közvetlen kijárással a hátsó kertre, az ajtaja előtt egy szép, fűrészelt faelemekből épített nyitott terrasszal (3. kép). Az ebédlőből nyílt a hálószoba, amelyhez közvetlenül a fürdőszoba csatlakozott. A ház nyugati végét, amely az Esze Tamás utca felé nézett, a konyha és a cselédszoba foglalta el. Az oromzatos homlokzatú szárnyakban a lányok és fiúk számára voltak fenntartva a szobák, de az egyiket magtárnak is használták. A ház alatt pince húzódott, amelyet belülről és kívülről is meg lehetett közelíteni. A telek nyugati oldalán, a ház nyugati végéhez közel volt a gazdasági bejárat a nagy kapuval, amelytől északra, az úttal párhuzamosan állt az istálló, a sütőház, egy nyitott szín (hintóval, kocsiával), majd a disznóól.

Ezen az átlagos egyházi beltelket meghaladó méretű portán és ebben az átlagos parókiát meghaladó méretű házban kezdte meg önálló életét a Soltész család. A nagy ház hamarosan benépesült, a két idősebb lánykát, akik még Nagyállóban születtek, további öt gyermek, három lány és két fiú követte. Anyai nagyapám nem jött zavarba a nagy portától: annak ellenére, hogy Budapesten önerőből végezte és fejezte be teológiai tanulmányait, majd 1942-ben pappá is szentelték, mégiscsak

4. kép

pátyodi parasztfiú volt, aki tudta és nem felejtette el, hogyan kell gazdálkodni. Hamarosan az istállóban is volt két tehén, amelyeket sógora, Papp Laci bácsi, Irén nényu férje gyalog hajtott fel Pátyodról. A fiatal papnének, Breznay Stefániának, akinek szülei a putnoki polgári iskola tanárai voltak, és ő maga is Budapesten szerzett tanítónői oklevelet, minden bizonnyal nagyobb kihívást jelentett a falusi élet. Ő maga mesélte, hogy eleinte nem tudott kenyeret dagasztani, erre a fontos feladatra a férje, nagyapám tanította meg. Tette mindezt szigorú titoktartás mellett, mivel a falusi asszonyok szemében szégyennynek számított volna, ha kitudódik: a papné nem tud kenyeret dagasztani. Egy-két külső segítség mellett aztán a cseperedő gyerekeknek jutott fontos szerep a nagy ház, a virágoskert és a kert gondozásában, fenntartásában. Az ötvenes években Takács Miklós bácsi, szakolyi születésű görögkatolikus pap örökölte meg fényképezőgéppel a dolgos hétköznapi néhány pillanatát (4. kép). Ezeket a felvételeket a családi szóhasználatban csak a „Jézus Szíve TSZ” – viccesen így nevezték a kapáló nagy család – dokumentumaiként emlegették. Ma is teljesen abszurdnak hat,

hogy a dühöngő sztálinizmus idején egy papcsalád „kastélyban” él a falu közepén. Akkor sem volt természetes, nagypapa mindig attól tartott, hogy egyszer csak kiszuppolják őket, s államosítják az egészet: nem is alaptalanul, többször jöttek ugyanis megnézni az elvtársak, vajon milyen más funkció férne még el benne a nagy család mellett. Az intézőlak egykori terei ugyanazt a szerepet töltötték be a papcsalád életében, mint az „ánti” világban, elnevezésük, funkciójuk is tovább élt (szalon, ebédlő stb.). Sőt, még a berendezés is illő volt az egykori úri lakhoz: ebben a nagy házban találtak menedéket a soproni rokonság államosított házának elhelyezhetetlenné vált polgári bútorai. Sok időt töltött itt lányával, unokáival mamuska, Fischer Stefánia nyugdíjas tanítónő, aki sokat segített mindenben, többek között a lányunokákat a házi munkák rejtelmeibe vezette be (5. kép). A nagy házak nehezen fűthetők, mindig hideg, huzat van valamelyik sarkában, úgyhogy igazán jó szolgálatot tettek az általa kötött zoknik, kesztyűk, sapkák, sálak. A nagy házak gyakran félelmetesek is. Apukám, Terdik Mihály elbeszéléséből tudjuk, hogy amikor először ment udvarolni Szakolyba, éppen egy nyári vihartól rettegetek az ott lévők: a nagymama vezetésével a gyerekek térdepelve rózsafüzért imádkoztak az egyik belső szobában. A nagy ház a nagy család életében számos ünnepi esemény meghitt helyszíne is volt: keresztelők, lakodalmak sorát tartották itt. Az első szakolyi parókus kezen harminc évig szolgált benne. Néhány, Putnokon töltött nyugdíjas év után, 1982-től az örök nyugalomban várja a hű szolgának járó jutalmat. Felesége, akinek élete legmeghatározóbb évei ugyancsak Szakolyhoz kapcsolódnak, idén júniusban töltötte be 100. életévét. Ennyi év alatt az emlékek rostálódnak, szépülnek, de Szakoly neve s a nagy ház emléke biztos pont marad.

A szakolyi parókia az utóbbi húsz évben már üresen állt. Néhány éve történt kísérlet a megmentésére, de sikertelenül, napjainkra már csak hült helye maradt. Lassan emléke is megfakul. Ezzel a néhány sorral és fényképpel igyekszünk feltartóztatni vagy legalábbis lassítani a megállíthatatlant, a mindent elérő felejtést.

„Maradjatok bennem, és én tibennetek”

Az emmauszi tanítványok kérésére, hogy „velük” maradjon, Jézus egy sokkal nagyobb ajándékkal válaszolt: az Eucharisztia szentségével megtalálta annak módját, hogy „bennük maradjon”. Az Eucharisztia vétele azt jelenti, hogy mélységes közösségre lépünk Jézussal. „Maradjatok bennem, és én tibennetek” (Jn 15,4). E bensőséges és kölcsönös egymásban „maradás” bizonyos módon lehetővé teszi, hogy elővételezzük a mennyországot a földön. Vajon nem ez-e az ember legnagyobb óhaja? Nem ezt tűzte-e ki maga elé célként Isten, amikor üdvözítő tervét megvalósítja a történelemben? Ő oltotta az ember szívébe az Igéje utáni „éhséget” (vö. Ám 8,11), azt az éhséget, amely csak akkor szűnik meg, amikor az ember teljes közösségre lép övele. A szentáldozás azért adatott nekünk, hogy „jóllakhassunk” Istennel itt a földön, beteljesedést várva az égben.

(Részlet Szent II. János Pál pápa *Mane nobiscum Domine* című 2004-es apostoli leveléből)